

Sygn. akt II UK 155/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. O.
przeciwko Wojskowemu Biuru Emerytalnemu w G.
o wysokość wojskowej renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 lutego 2010 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 9 lipca 2008 r.,

oddala skargę.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy - Sąd Ubezpieczeń Społecznych w G. wyrokiem z dnia 5 września 2007 r. zmienił zaskarżoną przez J. O. decyzję Wojskowego Biura Emerytalnego w G. i przyznał jej prawo do pobierania w zbiegu renty rolniczej i

wojskowej renty rodzinnej. Zważył, że ubezpieczona nabyła prawo do renty z tytułu nieodpłatnego przekazania gospodarstwa rolnego następcy, potwierdzone w decyzji organu rentowego z dnia 18 grudnia 1989 r., a jednocześnie była wówczas uprawniona do emerytury pracowniczej. Od dnia 1 grudnia 1992 r. świadczenia te wypłacał Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, przekazując ubezpieczonej emeryturę w pełnej wysokości oraz połowę renty rolnej. Decyzją dnia 26 marca 2003 r. Dyrektor Wojskowego Biura Emerytalnego przyznał ubezpieczonej wojskową rentę rodzinną po mężu K. O. od dnia 17 marca 2003 r., a że było to świadczenie wyższe od emerytury, Prezes Kasy decyzją z dnia 22 maja 2003 r. wstrzymał od dnia 1 marca 2003 r. wypłatę świadczeń i wskazał jako płatnika zbiegających się rent Wojskowe Biuro Emerytalne. Dyrektor Wojskowego Biura Emerytalnego, poczynawszy od decyzji z dnia 9 września 2003 r., kontynuował wypłatę renty rodzinnej na dotychczasowych zasadach, natomiast zaskarżoną decyzją z dnia 31 marca 2006 r., powołując się na art. 33 i 107 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn. Dz.U. z 1993 r. Nr 71, poz. 342 ze zm.), wstrzymał wypłatę renty rolnej, stwierdzając, że ta renta nie podlega wypłacie w zbiegu wojskową rentą rodzinną.

W sporze o wypłatę równocześnie przysługujących ubezpieczonej renty z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego następcy oraz wojskowej renty rodzinnej Sąd pierwszej instancji, rozważając skutek zmiany art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133) przez wprowadzenie od dnia 1 stycznia 1989 r. w art. 35 ust. 1 i 2 ustawy zasady pobierania jednego świadczenia, rozważył, że osobom mającym ustalone prawo do emerytury lub renty za przekazane gospodarstw o rolne oraz do innych świadczeń o charakterze emerytalnym lub rentowym przed dniem 1 stycznia 1989 r. zagwarantowano równoległą wypłatę świadczeń (art. 4 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, Dz.U. Nr 10, poz. 53). Prawo do wypłaty obu świadczeń zachowano w ustawie z dnia 24 lutego 1990 r. o niektórych warunkach funkcjonowania ubezpieczenia społecznego rolników i członków ich rodzin (Dz.U. Nr 14, poz. 90) pod warunkiem

zgłoszenia wniosku do dnia 30 czerwca 1990 r. i przekazania gospodarstwa rolnego do dnia 31 grudnia 1991 r.

Sąd pierwszej instancji ocenił, że po podtrzymaniu w art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jednolity z 1993 r. Nr 71, poz. 342 ze zm.), zasady wypłaty jednego, wybranego świadczenia, utrzymano w art. 107 tej ustawy wypłatę świadczeń rolniczych w zbiegu przewidzianym w ustawie z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych. Powołując się na wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 1998 r. (II UKN 125/98, OSNAPUS 1999 nr 13, poz. 434) i z dnia 13 czerwca 1997 r. (II UK 196/97, OSNP 1998 nr 10, poz. 308), wyraził pogląd, że rolnicy, którzy przekazali gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1990 r., a następnie nabyli prawo do drugiego świadczenia (nierolniczego) korzystają – ze względu na zasadę praw słusznie nabytych, niezależnie od daty nabycia prawa do tego drugiego świadczenia – z preferencji, z jakich korzystają ci świadczeniobiorcy, którzy mieli poprzednio ustalone prawo do dwóch świadczeń, gdyż z mocy art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. takie prawo zachowali.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 9 lipca 2009 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. Podzielił zarzuty apelacji organu rentowego w przedmiocie naruszenia art. 33, 35 ust. 2, a także art. 107 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz wskazał na art. 4 ust. 2 ustawy zmieniającej z dnia 24 lutego 1989 r. i stwierdził, że skoro ubezpieczona przekazała w formie aktu notarialnego na własność swego syna gospodarstwo rolne w zamian za rentę, pobierając jednocześnie emeryturę pracowniczą i świadczenia te wypłacane były w zbiegu, to nastąpiła realizacja prawa do zbiegu świadczeń. Nabycie prawa do wojskowej renty rodzinnej po mężu od dnia 17 marca 2003 r. nie otwarło uprawnienia do kolejnego zbiegu renty przyznanej w zamian za przekazane w 1989 r. gospodarstwo rolne z prawem do wojskowej renty rodzinnej; wnioskodawczyni zrealizowała już uprawnienie do zbiegu świadczeń i nie może się ubiegać o zbieg renty rolniczej z rentą rodzinną.

Skarga kasacyjna ubezpieczonej została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez niezastosowanie art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990

r. o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, błędną wykładnię art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym oraz niewłaściwe zastosowanie art. 33 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do rozpoznania, ewentualnie – na wypadek uznania, że podstawa skargi jest oczywiście uzasadniona – o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy.

Uwzględniając zmiany prawa w czasie pobierania wypłacanych w zbiegu świadczeń, skarżąca stwierdziła, że w art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. została ustanowiona gwarancja stosowania dotychczasowych przepisów regulujących wypłatę zbiegających się emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego i że obejmuje ona osoby, które pobierały te świadczenia przed dniem 1 stycznia 1989 r., albo przed tym dniem pobierały jedno świadczenie, ale przekazały gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1990 r. oraz rolników, którzy przekazali gospodarstwo rolne do 31 grudnia 1990 r., ale prawo do drugiego świadczenia nabyli po dniu 1 stycznia 1989 r. W związku z tym przepisem pozostaje art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r., odnoszący się do osób, które jeszcze nie przekazały gospodarstwa rolnego, zapewniający możliwość pobierania dwóch świadczeń w stosownym zbiegu na przyszłość na takich samych zasadach jak osobom wymienionym w art. 4 ust. 1, o ile przełożą gospodarstwo rolne do 31 grudnia 1989 r. Podkreśliła, że w przeciwieństwie do art. 4 ust. 2 tej ustawy, nie ma w nim mowy o tym, "że osoba taka ma mieć już ustalone prawo do drugiego świadczenia w dacie wejścia w życie ustawy, czy też w jakimkolwiek innym terminie". Z tego względu przedstawiła pogląd, że „rolnicy wymienieni w art. 4 ust. 2, którzy przekazali gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1990 r., a następnie nabyli prawo do drugiego świadczenia (nierolniczego), niezależnie od daty nabycia prawa do tego świadczenia - korzystają także z preferencji, z jakich korzystają ci świadczeniobiorcy, którzy mieli poprzednio

ustalone prawo do dwóch świadczeń i którzy z mocy art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. nadal to prawo zachowali”. Zarzut naruszenia art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, w brzmieniu nadanym ustawą zmieniającą z dnia 24 lutego 1989 r., pozostawał w związku z niezastosowaniem art. 107 ustawy z 20 grudnia 1990 r., a w konsekwencji niewłaściwym zastosowaniem art. 33 tej ustawy i odmowie przyznania prawa do zbiegu świadczeń.

Skarżąca uzyskała wsparcie dla tego stanowiska w wyrokach Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1997 r. (II UKN 18/96, OSNP 1997 nr 16, poz. 296), z dnia 2 lipca 1998 r. (II UKN 125/98) oraz z dnia 13 czerwca 1997 r. (II UKN 196/97), potwierdzających zasadę jednakowego traktowania w zakresie prawa do pobierania świadczenia rolniczego w zbiegu ze świadczeniami emerytalno-rentowymi z innego ubezpieczenia wszystkich rolników, którzy przekazali gospodarstwo rolne do końca 1990 r. Jednocześnie za błędne uznała stanowisko zajęte przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 15 czerwca 2004 r. (III AUa 1208/03, „Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych” 2005 nr 10, poz. 26), że nabycie prawa do renty rodzinnej przez osobę, która uprzednio pobierała rentę inwalidzką rolniczą w zbiegu z rentą inwalidzką z ubezpieczenia pracowniczego, nie daje podstaw do zbiegu prawa do renty inwalidzkiej z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego z rentą rodzinną, uprawnienie do wypłaty świadczeń w zbiegu zostało już zrealizowane.

Skarżąca zwróciła także uwagę na to, że w chwili nabycia prawa do wojskowej renty rodzinnej nie przysługiwało jej już prawo do emerytury pracowniczej w zbiegu z rentą rolną, gdyż uznała, iż ta właśnie okoliczność decyduje o niemożności pozbawienia jej przywileju skorzystania z dotychczasowych zasad wypłaty świadczeń

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zastosowanie art. 107 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (tekst jedn.: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.) – w stanie prawnym, w którym obowiązuje zasada wypłacania jednego, wybranego świadczenia (art. 33 ust. 2

ustawy) i tylko w razie zbiegu świadczeń z ustawy rolniczej z rentą wypadkową, wojenną, rentą w związku ze służbą wojskową lub ze świadczeniami z instytucji zagranicznej wypłaca się więcej niż jedno świadczenie, według zasad określonych w odrębnych przepisach – stanowiącego, że przy zbiegu prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego stosuje się dotychczasowe przepisy dotyczące wypłaty świadczeń, wymaga przede wszystkim doprecyzowania stanu prawnego, do którego się odwołuje.

Zasady wypłaty świadczeń rolniczych ulegały bowiem zmianom, począwszy od art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, w którym pierwotnie (w brzmieniu Dz.U. z 1983 r. Nr 40, poz. 268) postanowiono, że rolnikowi - w wypadku zbiegu prawa do emerytury lub renty przewidzianych ustawą z prawem do innego świadczenia o charakterze rentowym - przysługiwało wybrane przez niego świadczenie, powiększone o połowę drugiego. Na mocy ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. Nr 10, poz. 53) od 1 stycznia 1989 r. wprowadzono – jako zasadę – pobieranie jednego świadczenia i odniesiono ją także do zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty określonych w ustawie z prawem do świadczeń przewidzianych w odrębnych przepisach o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym. Pozostawiono możliwość pobierania więcej niż jednego świadczenia w wypadku świadczenia rolniczego przysługującego równolegle z prawem do renty wojennej (kombatanckiej), wypadkowej i świadczenia zagranicznego. W ustawie zmieniającej wprowadzono przepis, który był interpretowany jako gwarancja pobierania na dotychczasowych zasadach świadczeń, do których prawo ustalono przed dniem 1 stycznia 1989 r. (art. 4 ust. 1), oraz świadczeń ustalonych po tym dniu osobom, które do dnia wejścia w życie ustawy podlegały podwójnemu ubezpieczeniu i które przekażą gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1989 r. (art. 4 ust. 2). W art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 24 lutego 1990 r. o niektórych warunkach funkcjonowania ubezpieczenia społecznego rolników i członków ich rodzin w 1990 r. (Dz.U. Nr 14, poz. 90) termin określony w art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. został przedłużony się do dnia 31

grudnia 1990 r. dla osób, które złożą wniosek o przyznanie świadczenia do dnia 30 czerwca 1990 r.

W postanowieniu składu siedmiu sędziów z dnia 22 listopada 1995 r. (II UZP 18/05 OSNAPUS 1996/12 p. 173) Sąd Najwyższy – odmawiając wnioskowi Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego o podjęcie uchwały odpowiadającej na pytanie, czy rolnik, który przekazał gospodarstwo rolne w okresie do dnia 31 grudnia 1990 r. może po tej dacie nabyć prawo do pobierania renty lub emerytury w zbiegu ze świadczeniem rolniczym z tytułu przekazana gospodarstwa rolnego w tym terminie – potwierdził, że od dnia 1 stycznia 1989 r., z mocy ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym dokonano nowelizacji art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. w ten sposób, że jako zasadę wprowadzono pobieranie jednego świadczenia. Równocześnie uznał, że przedstawione zagadnienie nie powoduje ani rozbieżności w orzecznictwie sądowym, ani też nie nasuwa wątpliwości w praktyce organu uprawnionego do podejmowania decyzji w tym zakresie, gdyż Kasa Ubezpieczenia Rolniczego wydaje decyzje pozytywne dla świadczeniobiorców. Nie formułując zatem swojego stanowiska uchwałę, Sąd Najwyższy potwierdził zasadę wypłacania świadczeń w zbiegu tylko tym rolnikom, którzy przekazali gospodarstwa rolne przed dniem 1 stycznia 1989 r., jakkolwiek nie sprzeciwił się praktyce organów rentowych interpretujących art. 4 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. w sposób korzystny dla ubezpieczonych.

Należy wspomnieć, że przepisowi temu Sąd Najwyższy nadawał istotne znaczenie gwarancyjne, obejmujące osoby, które pobierały oba świadczenia w zbiegu przed dniem 1 stycznia 1989 r., a także możliwość łączenia wypłaty świadczenia rolniczego z prawem do innego o charakterze rentowym w stosownym zbiegu tym rolnikom, którzy przekazali gospodarstwo rolne do 31 grudnia 1990 r. i przed dniem 1 stycznia 1991 r. pobierali emeryturę pracowniczą, twierdząc, że przy ocenie prawa do pobierania świadczeń zbiegowych należy mieć na względzie, że w stanie prawnym obowiązującym przed dniem 31 grudnia 1990 r. jednym z wymagań do przyznania emerytury lub renty rolniczej było przekazanie gospodarstwa rolnego, wyzbycie się warsztatu pracy, co uzasadniało preferencje w

zakresie ubezpieczeń społecznych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 1997 r., II UKN 18/96, OSNAPUS 1997 nr 16, poz. 296, z dnia 13 czerwca 1997 r., II UKN 196/97, OSNAPUS 1998 nr 10, poz. 308, z dnia 15 grudnia 1998 r., II UKN 356/98, OSNAPUS 2000 nr 3, poz. 124, z dnia 3 grudnia 1998 r., II UKN 345/98, OSNAPUS 2000 nr 2, poz. 76 i z dnia 2 lipca 1998 r., II UKN 125/98, OSNAPUS 1999/13 p. 434). Sąd Najwyższy rozumiał więc art. 107 jednolicie jako zobowiązanie do respektowania przepisów dotychczasowych dotyczących wypłaty świadczeń rolniczych, do których prawo powstało przed wejściem w życie obecnie obowiązującej ustawy.

Jest to oczywiste, gdyż art. 107 jest przepisem przejściowym, z istoty nieodnoszącym się do kwestii regulowanych ustawą, lecz regulującym wyłącznie stany faktyczne lub prawne przez nią „zastane” (por. § 30 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, Dz.U. Nr 100, poz. 908). Z przepisu tego wynika, że prawo do zbiegu świadczeń zachowują osoby mające już ustalone prawo do dwóch świadczeń: do świadczenia rolniczego oraz do świadczenia z ubezpieczenia pozarolniczego. Nie dotyczy on zatem sytuacji, w której osoba mająca prawo do świadczenia rolniczego na podstawie przepisów dotychczasowych, po jego wejściu w życie nabędzie prawo świadczeń pozarolniczych. Innymi słowy, prawo do wypłaty świadczeń w zbiegu zachowały te osoby, które już pobierały świadczenia w zbiegu.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę uznaje, że prawo do wypłaty emerytury rolniczej na podstawie przepisów ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin dotyczy zbiegu ze świadczeniem pozarolniczym, wyłącznie już przyznanym przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników; osoby mające prawo do emerytury rolniczej na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. zachowały prawo do zbiegu świadczeń, ale tylko pobieranych przed tym dniem (zasada ochrony praw nabytych), natomiast wyraźnie wyklucza się w stosunku do nich możliwość zbiegu przyszłych świadczeń pozarolniczych z prawem do emerytury rolniczej, więc nie mogą korzystać z dobrodziejstwa zbiegu z przyszłym świadczeniem pozarolniczym, a konkretnie – świadczeniem pozarolniczym nabytym po dniu 1 stycznia 1991 r.

Artykuł 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników nie otwiera możliwości wypłaty w zbiegu świadczeń nieistniejących w dniu jego wejścia w życie. Paradoksalnie stanowisko to potwierdziła sama skarżąca, wywodząc, że art. 107 dotyczy osób, które pobierały świadczenia przed dniem 1 stycznia 1989 r. albo pobierały jedno świadczenie, ale przekazały gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1990 r., oraz twierdząc, że zasady dotychczasowe należy stosować także do rolników, którzy przekazali gospodarstwo rolne przed dniem 31 grudnia 1990 r., a prawo do drugiego świadczenia nabyli po 1 stycznia 1989 r. Skarżąca nie dostrzegła jednak oparcia na tym stwierdzeniu dalszego wniosku o niemożliwości na podstawie przepisu przejściowego, deklarującego zachowanie prawa nabytych, tj. nabycia tych praw w przyszłości, po dniu 1 stycznia 1990 r.

Wykładnia art. 107 ustawy prowadzi zatem do stwierdzenia, że na zasadach dotychczasowych wypłaca się emerytury lub renty za gospodarstwo rolne przekazane przed wejściem w życie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, tym tylko rolnikom, którzy w dniu wejścia w życie tego przepisu mieli ustalone już prawo do innego świadczenia – nierolniczego.

W konsekwencji za uzasadniony należy uznać pogląd Sądu Apelacyjnego dotyczący zrealizowania przez skarżącą prawa do wypłaty dwu świadczeń stosownym w zbiegu, z tym tylko zastrzeżeniem, że przez „zrealizowanie” należy rozumieć skorzystanie z uprawnień istniejących w dotychczasowych przepisach, obecnie już nieobowiązujących.

Argument skargi, że w chwili przyznania wojskowej renty rodzinnej skarżącej nie przysługiwało już prawo do emerytury pracowniczej wypłacanej w zbiegu z rentą rolną przesądza nieistnienie praw nabytych, których ochrony się domagała.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na mocy art. 398¹⁴ § 1 k.p.c., orzekł jak w wyroku.